

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

**KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA NA ROGU ULICY
PAŁACOWEJ I ŚWIĘTEGO JANA W PASZKÓWCE**

OPRACOWAŁ
dr Mariusz Wrona
dyplomowany konserwator dzieł sztuki

Kraków 2024

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

OPIS OBIEKTU

- imię i nazwisko artysty: nieznane (prawdopodobnie warsztat lokalny)
- czas powstania: 1788 r.,
- technika: kapliczka odkuta w kamieniu (piaskowiec) polichromowana (?),
- wymiary:

wymiary zasadnicze

wysokość: 350 cm
szerokość: 40 cm
głębokość: 40 cm

ogrodzenie

wysokość: 165 cm
szerokość: 173 cm
głębokość: 70 cm

- kształt obiektu: kształt wpisuje się w formę wydłużonego prostopadłościanu,
- adres przechowywania: , na rogu ul. Pałacowej i Św. Jana w Paszkówce,
- właściciel obiektu: własność prywatna, Urszula Paluch zam. Przytkowice 371,
- inskrypcje: brak

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczkę wzniesiono w roku 1788 roku z prywatnej fundacji. Inicjatywa wzniesienia okazałego monumentu wiązała się bezpośrednio z głęboką wiarą lokalnej ludności jak również kultywowaniem ducha patriotyzmu. Na podstawie stanu zachowania wiadomo, że monument poddawano pracom remontowym i modernizacyjnym. Działania naprawcze skoncentrowane były przede wszystkim na przemalowaniu powierzchni zabytku oraz uzupełnieniu ubytków kamienia – lecz w ograniczonym zakresie. W drugiej połowie XX wieku kolumnę otoczono stalowym ogrodzeniem. W analogii do innych temu przedstawień rzeźba Świętego posiadała prawdopodobnie wieniec z gwiazd.

TECHNIKA WYKONANIA

Zasadniczą formę kapliczki odkuto w kamieniu (piaskowiec). Poszczególne kamienne elementy spojone za pomocą zaprawy wapienno piaskowej, prawdopodobnie wybrane połączenia wzmocniono stalowymi kotwami. Kamień, z którego wykonano kapliczkę, cechuje

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

bardzo dobra obrabialność i łupliwość. Zasadnicze bloki kamienia były prawdopodobnie paserowane na terenie kamieniołomu, jednak szczegółowe formowanie rzeźby przeprowadzono z pewnością w pracowni artysty/zakładu kamieniarskiego. Widoczne charakterystyczne wyżłobienia na powierzchni kamienia dowodzą, że proces kształtowania odbywał się przy użyciu narzędzi metalowych. Powyższe dostrzegalne jest przede wszystkim w partiach, które w mniejszym stopniu były narażone na czynniki atmosferyczne oraz przekształcenia. Należy przypuszczać, że opracowanie powierzchni kamienia przebiegało również przy zastosowaniu gładzików kamieniarskich, w celu uzyskania gładkiej regularnej powierzchni. Obecna faza rozpoznania konserwatorskiego nie wyklucza pierwotnego zastosowania dekoracji malarskiej/pozłotniczej na obszarze detalu rzeźbiarskiego (nawarstwienia wymagają szczegółowej identyfikacji).

Cała konstrukcja kapliczki posadowiona prawdopodobnie na kamiennej ławie fundamentowej, (tzw. suchy mur). Całość otoczona stalowym malowanym ogrodzeniem (wykonanym przy współczesnych technik spawalniczych i ślusarskich).

OPIS FORMALNO STYLISTYCZNY

Kapliczka posiada formę symetrycznego, wertykalnego pomnika w postaci wolnostojącej kolumny zwieńczonej pełnoplastycznym przedstawieniem Świętego Jana Nepomucena. Przedstawienie Świętego ujęte w klasycznej pozie kontrapostu. Plastykę pomnika podkreśla dekoracja malarska (prawdopodobnie niehistoryczna). Kolumnę otacza proste w formie stalowe ogrodzenie wykonane metodą chałupniczą.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kapliczka stosunkowo w dobrym stanie zachowania. Wybrane partie zabytku pokryte warstwą malarską (prawdopodobnie przemalowanie). Dekoracja w wielu miejscach zdegradowana (łuszcząca się) lub niezachowana. Nieliczne uzupełnienia ubytków kamienia (zwięzłą masą cementową) wyraźnie odbiegają od pożądanych wartości estetycznych i technicznych.

Cała powierzchnia zabytku silnie zabrudzona oraz pokryta nawarstwieniami mikrobiologicznymi. Szczególnie w przyziemi występują skupiska mchów, glonów, mikroorganizmów. Istnieje prawdopodobieństwo obecności drobnoustrojów heterotroficznych, działających niszcząco na składniki budujące kamień, na skutek wytwarzania m.in. kwasowych produktów ubocznych. Brak izolacji poziomej doprowadza do wzrostu zawilgocenia kamienia a w konsekwencji do postępu procesów niszczenia. Cokół kolumny częściowo pograżony w otaczającym kapliczkę gruncie.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

Brak gwieździstego wieńca wokół głowy Świętego.

Kolumna otoczona stalowym ogrodzeniem z materiału i w formie odbiegającej od zabytkowego charakteru.

Podsumowując uszkodzenia kapliczki zakwalifikować należy do typowych, występujących przy obiektach kamiennych, narażonych w sposób szczególny na oddziaływanie czynników atmosferycznych oraz wtórnych, dokonanych w skutek nieprofesjonalnych renowacji.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnioski i założenia konserwatorskie

Kapliczka, stanowi niewątpliwie cenny i wartościowy zabytek. Posiada wysoki poziom artystyczny, walory historyczne, kompozycyjne oraz technologiczne.

Generalnym założeniem podejmowanych prac jest przeprowadzenie pełnej konserwacji techniczno - estetycznej, w wyniku której zostanie przybliżony oryginalny wygląd kapliczki, równocześnie z szeroko zakrojonymi działaniami naprawczymi skoncentrowanymi przede wszystkim na przywróceniu właściwości technicznych uszkodzonym elementom.

Z uwagi na małą kubaturowość obiektu proponuje się zdemontowanie poszczególnych elementów kapliczki i przetransportowanie ich do pracowni konserwatorskiej. Przeprowadzenie prac w warunkach pracownianych pozwoli na efektywniejszy i bardziej wnikliwy przebieg poszczególnych zabiegów. Demontaż pozwoli ponadto zweryfikować wnikliwie stan zachowania posadowienia kapliczki tudzież wykonanie niezbędnych zabiegów techniczno-wzmacniających.

Bezpośrednie prace na zabytku należy poprzedzić szczegółową analizą nawarstwień. Precyzyjna weryfikacja umożliwi ustalenie pierwotnego kształtu estetycznego i technologicznego zabytku a co za tym idzie podjęcie dalszych właściwych zabiegów konserwatorsko-restauratorskich. Niezbędnym w pierwszej fazie prac będzie przeprowadzenie dezynfekcji i zatrucia mikroflory poprzez m.in. działanie dwu etapowe środkiem biobójczym.

Wybór metody lub kompozycji metod oczyszczania powierzchni kamienia z zabrudzeń, sztucznej patyny etc. proponuje się dokonać na podstawie wykonanych prób, z zastosowaniem metod: mechanicznych, chemicznych i fizycznych. Przed zasadniczym usunięciem nawarstwień, osłabioną lokalnie strukturę kamienia należy bezwzględnie wzmocnić specjalistycznymi preparatami na bazie estrów kwasu krzemowego. Zabieg impregnacji konsolidacji strukturalnej, zostanie ponowiony w pełnym zakresie tuż po usunięciu nawarstwień, oraz zabiegach odsolenia oraz odplamiania kamienia.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

W sposób szczególny zostanie potraktowana kwestia uzupełnień ubytków kamienia. Uzupełnienia zostaną przeprowadzone na obszarze ubytków, które znacząco wpływają na czytelności formy, treści jak i techniczną trwałość poszczególnych partii kapliczki. W miejscu ubytków kamienia proponuje się, aby zastosować barwione kity cementowo wapienne przy zastosowaniu fabrycznej mieszanki sztucznego kamienia. Uzupełnienia wymagające wzmocnienia zostaną zbrojone przez zastosowanie tzw. pajęczków, klamer z drutu nierdzewnego lub włókien polipropylenowych (zbrojenie rozproszone). W obrębie niewielkich uzupełnień dodatkowo zostaną zastosowane środki poprawiające adhezję i elastyczność kitowań. Uzupełnienie/rekonstrukcja ewentualnej dekoracji kolorystycznej/pozłotniczej zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego.

W ramach dalszej prewencji konserwatorskiej, powierzchnia kamienia zostanie poddana impregnacji hydrofobowej przy zastosowaniu fabrycznego preparatu krzemooorganicznego. Niezbędne korekty kolorystyczne proponuje się wykonać przy użyciu farb na bazie spoiwa krzemooorganicznego lub roztworu żywicy akrylowej (Paraloid B-72) oraz pigmentów wysokiej odporności na promieniowanie UV.

Zaleca się wykonanie nowego stalowego ogrodzenia (zastępującego obecne) w formie uwzględniający zabytkowy charakter obiektu, przy zastosowaniu klasycznych technik kowalskich.

Proponuje się ponadto, aby w analogii innych temu przedstawić, wykonać rekonstrukcję wieńca a gwiazd (przy zastosowaniu technik odlewniczych i pozłotniczych). Całość prac zostanie udokumentowana w formie opisowej i fotograficznej.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

1. **Demontaż i transport elementów kapliczki na teren pracowni.**
2. **Wzmocnienie/wykonanie posadowienia kapliczki przy zastosowaniu zbrojonego betonu.**
3. **Wykonanie izolacji poziomej fundamentu przy wykorzystaniu papy bitumicznej lub szlamów hydro izolacyjnych.**
4. **Szczegółowa identyfikacja nawarstwień powierzchniowych.**
5. **Dezynfekcja/usunięcie zanieczyszczeń biologicznych powierzchni kamienia fabrycznym preparatem stosowanym w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych np. Glonosan firmy Remmers lub równoważny.**
6. **Wstępna impregnacja wzmacniająca kamienia fabrycznym preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego.**

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

7. Oczyszczenie powierzchni kamienia metodą/metodami praktykowanymi w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych (np. metoda termodynamiczna, hydrodynamiczna, strumieniowo ścierna, ablacji laserowej itp.) .
8. Usunięcie nawarstwień (przemaalowania, uzupełnienia ubytków) metodą chemiczną oraz mechanicznie.
9. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji do rozszerzonego środowiska (dotyczy elementów cokołu).
10. Odplamienie kamienia metodą chemiczną w sytuacji występowania zaplamień.
11. Zasadnicza impregnacja wzmacniająca kamienia metodą kąpieli (przy użyciu fabrycznego preparatu na bazie estrów kwasu krzemowego)
12. Klejenie pękniętych elementów.
13. Uzupełnienie ubytków formy rzeźbiarskiej fabryczną masą sztucznego kamienia oraz metodą taszlowania.
14. Rekonstrukcja/uzupełnienie dekoracji malarskiej/pozłotniczej (rekonstrukcja/uzupełnienie polichromii/pozłoty zależna jest od wyników rozpoznania konserwatorskiego).
15. Montaż poszczególnych elementów kapliczki.
16. Spoinowanie fabryczną masą zawierającą spoiwo trasowe.
17. Impregnacja hydrofobowa fabrycznym preparatem silikonowym (dotyczy powierzchni pozbawionych dekoracji malarskiej)
18. Scalenie kolorystyczne kamienia farbami na bazie spoiw krzemoorganicznych alternatywnie kopolimerów akrylowych lub innych stosowanych w konserwacji kamiennych obiektów zabytkowych.
19. Rekonstrukcja wieńca w technice odlewu i dekoracji pozłotniczej.
20. Wykonanie nowego stalowego ogrodzenia, przy wykorzystaniu klasycznych metod kowalskich.
21. Wykonanie osypki kamiennej wokół posadowienia kapliczki (frakcjonowany kamień winien być odseparowany od podłoża geowłókniną).
22. Wykonanie dokumentacji prac konserwatorskich w formie opisowej i fotograficznej.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

Fot. nr 1. Kamienna kapliczka Świętego Jana Nepomucena. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, przemalowania, ubytki i zbrudzenia kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

Fot. nr 2. Kamienna kapliczka Świętego Jana Nepomucena. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, przemalowania, ubytki i zbrudzenia kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

Fot. nr 3. Kamienna kapliczka Świętego Jana Nepomucena. Widoczne na fotografii: liczne nawarstwienia na powierzchni kamienia, przemalowania, ubytki i zbrudzenia kamienia.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
kapliczka Św. Jana Nepomucena w Paszkówce

Fot. nr 4. Kamienna kapliczka Świętego Jana Nepomucena. Widoczne na fotografii: pęknięcie podstawy figury wynikające prawdopodobnie z korozji stalowej kotwy montażowej.

Fot. Mariusz Wrona

marzec 2024 r.